

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, професора

Шапошнікової Ірини Миколаївни

на дисертаційне дослідження

Мозуль Ірини Вікторівни

«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності»,

представлене на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

1. Ступінь актуальності обраної теми

Професійне становлення майбутнього вчителя початкової школи починається у педагогічних закладах вищої освіти. Сучасні умови суспільного розвитку, а також нещодавно прийняті Закон України про освіту (2017), Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016), Проект Державного стандарту початкової загальної освіти (2017) трактують необхідність переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх учителів, її постійного вдосконалення, підвищення рівня професіоналізму педагогів та їхньої компетентності. Зазначені нормативні документи визначають ряд перспективних умов розвитку педагогічної освіти, серед яких можна виділити змістово-компетентнісну складову підготовки вчителя, зорієнтованість на педагогіку партнерства, реалізацію діяльнісного і технологічного підходів організації освітнього процесу, розроблення нових стандартів підготовки.

Важливість сформованих професійних якостей майбутнього педагога актуалізує проблему удосконалення змісту підготовки студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. Готовність майбутнього фахівця до означеної діяльності є одним з основних показників якісної професійної підготовки. Формування природознавчої компетентності учня може здійснювати лише підготовлений вчитель, а для цього молодий педагог повинен відповідати вимогам сьогодення: володіти ґрунтовними загальними і професійними знаннями; розвинутими вміннями комунікативної взаємодії сучасного суспільства; вмінні діяти в нестандартних педагогічних ситуаціях; вміло організувати навчальну діяльність школярів, використовуючи нестандартні форми проведення занять, інноваційні технології, використовувати міжпредметні зв'язки.

Сьогодні компетентність є новою одиницею виміру освіченості людини. У дослідженні поняття компетентності є ключовим, а серед предметних компетентностей природознавча компетентність розглядається як основоположна, якою має оволодіти молодший школяр. Згідно з Концептуальними засадами реформування середньої освіти «Нова українська школа», серед 10 компетентностей Нової української школи 2 компетентності відносяться до природничих наук і технологій.

Дисертаційне дослідження Мозуль І.В., присвячене підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів названої компетентності, є відповіддю на проблемні питання реформування української освіти: як підготувати таких учителів, які будуть впроваджувати в реальне освітянське середовище положення Концепції Нової української школи.

Актуальність дисертаційного дослідження, яке містить теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, обґрунтовано на достатньому рівні, а є безсумнівно актуальним, своєчасним та практично значущим, спрямованим на розв'язання потреб сьогодення.

Актуальність дослідження І.В. Мозуль підтверджується також тим, що воно виконувалося відповідно до тематичного плану наукової роботи кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту вищої освіти НАПН України (протокол № 9/5 від 26 жовтня 2015 року).

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз рукопису дисертаційної роботи показав, що обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами теоретичного та практичного досліджень, здійснених дисертанткою, і, в цілому, не викликають сумніву.

Дисертантка розробила логічну структуру дисертаційної роботи, що цілком відповідає чинним вимогам МОН України до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (276 найменувань, з них іноземною мовою – 13). Визнаємо те, що зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Загалом структура і внутрішні зв'язки між розділами і

підрозділами дисертації науково доцільні й концептуально витримані. Загальний обсяг дисертації становить 294 сторінки, обсяг основного тексту – 192 сторінки. Робота містить 18 таблиць і 4 рисунки. Інформативними є 16 додатків дисертації, які презентують допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації здобувачки.

Актуальність проблеми конкретизовано автором у меті, об'єкті, предметі і завданнях дослідження. Викладений у вступі науковий апарат дослідження дає можливість сформулювати цілісні уявлення про обраний змістовий ракурс роботи, його будову, діагностичний інструментарій, способи інтерпретації здобутих результатів.

Поставлена мета дослідження, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні й експериментальному підтвердженні результативності методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, послідовно й успішно вирішується дисертанткою.

Структура дослідження, яке Ірина Вікторівна виконувала у 2014-2017 роках, підпорядкована виконанню 4 завдань. У перебігу дослідження здобувачем було розв'язано всі поставлені завдання.

Достовірність результатів забезпечено системним використанням комплексу взаємодоповнювальних методів, що дали змогу сформулювати базові поняття дослідження, виявити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, обґрунтувати теоретичні основи підготовки студентів до досліджуваного аспекту педагогічної діяльності, розробити для цього навчально-методичні матеріали, а в подальшому – експериментальну методику підготовки студентів і перевірити її результативність.

Слід відзначити повноту і доказовість теоретичної бази дослідження. Автор виявляє високий рівень наукової компетентності, характеризуючи стан нормативно-правової бази щодо діагностики готовності здобувачів вищої освіти.

Викладені нею наукові положення достатньо обґрунтовані, зокрема щодо педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до вищезазначеної діяльності (використання активних форм організації навчання студентів з методики навчання природознавства і систематична організація групової навчальної діяльності; розроблення і впровадження навчальної дисципліни «Навчання природознавства в сучасній початковій школі»; залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності; орієнтація завдань педагогічної практики

на формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності).

Ступінь обґрунтованості використаних методів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широким оглядом науково-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників з теми дослідження. Достовірність здобутих дисертанткою результатів забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, репрезентативністю вибірки у педагогічному експерименті, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, застосуванням методів математичної статистики.

Найбільш суттєві наукові та практичні результати, одержані здобувачем, викладено в загальних висновках і висвітлено в опублікованих працях.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертантка аргументовано та переконливо здійснила теоретичні узагальнення і запропонувала власний науково виважений підхід до проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, ґрунтуються на застосуванні сучасних методів дослідження як теоретичних, так і емпіричних. Результати дисертаційного дослідження апробовані на науково-практичних конференціях і використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти України. Результати проведеного дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Чернігівського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського. До експериментальної роботи було залучено 382 студенти.

Високий ступінь достовірності теоретичних положень та практичних результатів дисертаційного дослідження Мозуль І.В. досягнуто не лише теоретичними методами, а й завдяки експериментальному дослідженню та статистичній обробці отриманих даних. Аналіз здобутих експериментальних результатів наочно проілюстрований в численних таблицях і графіках. Достовірність та обґрунтованість результатів експериментальної роботи забезпечується репрезентативністю вибірок, співставленням рівнів досягнень майбутніх учителів на початку та по завершенню формувального етапу педагогічного експерименту.

Вищевикладене доводить, що висновки, теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи Мозуль І.В. є логічними і переконливими, і дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Мозуль І.В. достатньо обґрунтовані.

Наукова новизна проведеного дослідження безперечна: його автором теоретично обґрунтовано методику підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності; виявлено педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності; розкрито сутність поняття готовності майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності як особистісної якості, що проявляється у взаємодії мотиваційного, змістового, процесуального, комунікативного компонентів і може досягати елементарного, середнього та високого рівнів сформованості.

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи удосконалено за рахунок розроблення дисципліни «Навчання природознавства в сучасній початковій школі» і завдань для студентів, спрямованих на формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Подальшого розвитку набула ідея професійно орієнтованого навчання майбутніх учителів початкової школи за рахунок комплексного використання інтерактивних методів на заняттях з дисциплін «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство» і «Навчання природознавства в сучасній початковій школі».

Новизна і достовірність результатів дослідження, проведеного Мозуль І.В., забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнюючих методів, які відповідають предмету, меті та завданням дослідження, результатами дослідно-експериментальної роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

4. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Дисертаційна робота Мозуль І.В. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему забезпечення якості вищої освіти через теоретичне обґрунтування, розроблення й експериментальне підтвердження результативності методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної

природознавчої компетентності. Здобуті в ході виконаного дослідження результати підтвердили правомірність вихідних положень, покладених в його основу.

Практичне значення одержаних результатів визначається спрямованістю дослідження на удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних закладах вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр», апробацією розробленої методики їхнього навчання на факультетах початкової освіти, впровадженням у процес підготовки майбутніх учителів курсу «Навчання природознавства в сучасній початковій школі», в якому подано науково-прикладні та актуально-практичні основи викладання природознавства в початковій школі та «Словника-довідника з природознавства», який сприяє поліпшенню засвоєння природознавства студентами та поглибленню їхніх знань з даного курсу.

Матеріали й результати дисертаційного дослідження готові до використання в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти, а також можуть бути використані під час написання посібників, методичних розробок для майбутніх учителів початкової школи.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Основні положення і результати дослідження оприлюднено на 7 міжнародних, 10 всеукраїнських, кількох звітних науково-практичних конференціях і висвітлено в 20 публікаціях автора, з них: десять статей (одна у співавторстві) опубліковано у фахових виданнях України з педагогічних наук, одне з яких індексується в Index Copernicus; одна стаття – у зарубіжному педагогічному виданні (Німеччина); два навчальних посібники, один навчально-методичний посібник, одна робоча програма; п'ять тез і матеріалів конференцій.

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у друкованих працях. Структурна побудова, зміст, результати роботи, висновки відповідають і відображають основні положення дисертації. Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1) У першому розділі недостатньо розкрито доробок інших авторів за темою дослідження. Зокрема, автором наведено перелік дисертаційних робіт

за досліджуваною проблемою, проте відсутній їх критичний аналіз. Дисертантці слід було більше виявити їх відношення до власного дослідження.

2) Позитивного схвалення заслуговує обрана дисертанткою структура дисертаційного дослідження, яка характеризується логічністю і послідовністю. Проте матеріал, розміщений у параграфі 2.2. «Практичний стан підготовки студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності», в якому відповідно представлені результати констатувального етапу педагогічного експерименту, доцільно було б подати у третьому розділі роботи, щоб всі етапи дослідницько-експериментальної роботи були представлені єдиним блоком.

3) Підтримуючи в цілому авторський підхід до організації дослідження, зазначимо, що, на наш погляд, не зовсім вдало було виділено рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності – елементарний, середній і високий. У педагогіці, як правило, з метою отримання вірогідних результатів статистичне групування відповідно до одержаних експериментальних даних здійснюється таким чином, щоб до кожного розряду ввійшло 20-25 % значень вимірюваної ознаки. З цього логічно випливає, що рівнів досліджуваної якості мало б бути чотири або п'ять.

4) На наш погляд, автор могла не описувати детально пошуковий етап педагогічного експерименту, оскільки він частково дублює матеріал формувального етапу і в деякій мірі переобтяжує дисертаційну роботу.

5) З метою доведення достовірності одержаних результатів дисертаційного дослідження і ефективності авторського підходу до підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності варто було б, на нашу думку, урізноманітнити методи математичної статистики, що дозволило б здійснити більш глибокий аналіз результатів експериментального дослідження.

6) У дисертаційній роботі подекуди зустрічаються стилістичні та технічні огріхи.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими, в цілому не впливають на загальний високий рівень кандидатської дисертації І.В. Мозуль та не знижують позитивної оцінки теоретичного і практичного значення виконаного дослідницько-експериментального дослідження.

Висновок про відповідність дисертації «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності» вимогам

Дисертаційна робота Мозуль Ірини Вікторівни є структурно завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має безперечну наукову новизну, вагому теоретичну і практичну значущість. На підставі виконаних досліджень і розробок автором здійснено комплексне вирішення важливої проблеми теорії і методики професійної освіти.

Дисертаційна робота «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності» заслуговує позитивної оцінки, відповідає паспорту спеціальності 13.00.04, профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, встановленим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (пп. 9, 11, 12, 13), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016 та іншим інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Мозуль Ірина Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і
методики початкового навчання
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

